

10. Про громадянство / Закон України від 18.01.2001 № 2235-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14/conv>.
11. Ожегов С.И. Словарь русского языка. / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М. – 1984.
12. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
13. Молдован Є.С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект / Є.С. Молдован // Борьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 12 ; Міжвідомчий науково-дослідний центр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/4text/4_24.htm.

УДК 342.9

КАЛАШНИКОВА О.В.

СИСТЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У МИТНІЙ СПРАВІ

У статті на основі аналізу норм чинного законодавства України розглянуто систему нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. Наголошено, що натеper існує значна кількість законів України, положення яких здійснюють нормативно-правове регулювання інформаційних відносин, внаслідок чого їх варто розглядати в якості провідних структурних елементів системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі.

Ключові слова: система, нормативно-правове регулювання, інформаційні технології, інформаційні ресурси, митна справа.

В статье на основе анализа норм действующего законодательства Украины рассмотрена система нормативно-правового регулирования использования информационных технологий и информационных ресурсов в таможенном деле. Отмечено, что на сегодняшний день существует значительное количество законов Украины, положения которых осуществляют нормативно-правовое регулирование информационных отношений, в результате чего их следует рассматривать в качестве ведущих структурных элементов системы нормативно-правового регулирования использования информационных технологий и информационных ресурсов в таможенном деле.

Ключевые слова: система нормативно-правового регулирования, информационные технологии, информационные ресурсы, таможенное дело.

In the article based on the analysis of the norms of the current legislation of Ukraine the system of regulatory and legal regulation of the use of information technologies and information resources in the customs business is considered. It is emphasized that to date there are a considerable number of laws of Ukraine, the provisions of which are regulated by the information relations, as a result of which they should be considered as one of the leading structural elements of the regulatory and legal regulation of the use of information technologies and information resources in the customs field.

Key words: system, normative-legal regulation, information technologies, information resources, customs.

Постановка проблеми. Діяльність із використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі заснована на правових приписах, які знайшли своє відображення і зафіксовані в численних нормативно-правових актах. Дія таких актів спрямована на врегулювання суспільних відносин, що складаються, знаходять свій розвиток і видозміну у зв'язку із використанням уповноваженими суб'єктами інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. У такому разі йдеться про систему нормативно-правового регулювання цієї сфери суспільних відносин. Від того, наскільки якісно й повно побудовано таку систему, на пряму залежить ефективність діяльності із використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі.

Нормативно-правове регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі варто розглядати як дію нормативно-правових актів, що спрямована на впорядкування цієї сфери суспільних відносин. З огляду на те, що нормативно-правове регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі розглядається нами як явище, що має системний характер, його повноцінне дослідження передбачає проведення аналізу його структурних елементів. В якості таких структурних елементів варто розглядати окремо взяті нормативно-правові акти, що наповнюють систему нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин.

Стан дослідження. Окремі питання правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі розглядали: С.Л. Яценко, О.В. Карпенко, Г.М. Красноступ, К.І. Беляков, Е.Я. Кольман, В.Л. Петрушенко, Є.В. Петров, А.Г. Дідук, Р.М. Шевчук, Є.Р. Бенькович, В.Ф. Коломієць та багато інших. Однак єдиного комплексного дослідження, присвяченого системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, проведено не було.

Саме тому **мета статті** – розглянути систему нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі.

Вклад основного матеріалу. В якості системотворного зв'язку нормативно-правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин, зокрема сфери використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, варто розглядати юридичну силу окремо взятого нормативно-правового акта. Саме юридична сила нормативно-правового акта вказує на його місце серед інших актів як структурних елементів системи нормативно-правового регулювання. Юридичну силу нормативно-правового акта як структурного елементу системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі варто розглядати як зв'язок, що вказує на місце зазначених елементів у такій системі. А тому аналіз нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється нормативно-правове регулювання досліджуваної сфери правовідносин, слід проводити з урахуванням юридичної сили окремо взятого акта стосовно інших актів.

Загальновідомо, що нормативно-правовим актом, який наділений найвищою юридичною силою, є Конституція України від 28 червня 1996 року, яка є Основним Законом України. Конституція України як нормативно-правовий акт, що має найвищу юридичну силу, є основою для прийняття всіх інших правових актів, зокрема тих, що входять до складу системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. І хоча в приписах Конституції України безпосередньо не йдеться про використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, вона містить низку важливих положень, що мають свій вплив на цю сферу правовідносин: забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави (ст. 17); гарантії щодо невтручання в особисте життя, зокрема заборони збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди; право громадян знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах та організаціях з відомостями про себе (ст. 32); право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб (ст. 34); право на вільний доступ до певного роду інформації (ст. 50); врегулювання засад митної справи виключно законами України (ст. 92) тощо [1]. Отже, Конституція України посідає найвище місце в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. Всі інші нормативно-правові акти як структурні елементи зазначеної системи мають прийматися на основі та на виконання Конституції України, деталізуючи та продовжуючи окремі з її положень.

Ще одна група актів законодавства, які входять до складу системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній спра-

ві, представлена законами України. Серед таких актів, насамперед, слід назвати кодифіковане законодавство, тобто кодекси України, положеннями яких врегульовано цю сферу суспільних відносин. Так, провідне місце серед нормативно-правових актів такої групи посідає Митний кодекс України від 13 березня 2012 року, який є одним з основних актів законодавства з питань державної митної справи. Зазначимо, що Глава 5 Розділу I «Загальні положення» Митного кодексу України має назву «Інформаційні технології та інформаційні ресурси у державній митній справі» і містить всього п'ять статей, які визначають: застосування інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення; вимоги щодо відповідності національним стандартам інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення; інформаційні ресурси органів доходів і зборів; інформаційні, телекомунікаційні та інформаційно-телекомунікаційні системи і засоби їх забезпечення, що використовуються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; захист електронної інформації в інформаційних системах органів доходів і зборів та суб'єктів, що беруть участь в інформаційних відносинах [2]. Аналіз вищевказаних норм права свідчить про те, що за способом викладу вони є бланкетними і містять посилання на підзаконного рівня нормативно-правове регулювання цієї сфери суспільних відносин.

Також серед кодифікованого законодавства, за допомогою якого здійснюється нормативно-правове регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, варто назвати Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. Як витікає з аналізу положень вищевказаного нормативно-правового акта з метою контролю правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових і касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, уповноважені державою суб'єкти реалізують систему заходів щодо податкового контролю. Серед способів здійснення податкового контролю законодавець називає, зокрема, ведення обліку платників податків. Такий облік ведеться з метою створення умов для здійснення контролюючими органами контролю за правильністю нарахування, своєчасністю та повнотою сплати податків, нарахованих фінансових санкцій, дотримання податкового й іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Задля належного й ефективного забезпечення реалізації зазначеного способу податкового контролю Податковим кодексом України передбачено функціонування такої інформаційної системи як Державний реєстр осіб – платників податків. Окреме місце в положеннях Податкового кодексу України присвячено правовій регламентації інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів. Зокрема, у Розділі I «Загальні положення» Главі 7 «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів» йдеться про те, що податкова інформація зберігається в базах даних інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику [3].

Аналіз вказаних положень Податкового кодексу України свідчить, що питання, пов'язані із використанням інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, ним, так само, як і Митним кодексом України, врегульовано фрагментарно. Він так само містить багато посилань на підзаконний рівень нормативно-правового регулювання. Окрім цього, у фахових джерелах неодноразово відзначалась складність і запутаність податкового законодавства [4, с. 155], що, без сумніву, має свій негативний вплив на здійснення нормативно-правового регулювання суспільних відносин з приводу використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. Зокрема, провівши опитування платників податків, задіяних у сфері господарювання, О.О. Дуров дійшов висновку, що основними чинниками, які негативно впливають на авторитет податкових органів зокрема і системи оподаткування в цілому, є часті зміни податкового законодавства, неузгодженість його положень між собою, неоднозначне тлумачення, складність у розумінні окремих норм податкового законодавства, важка, запутана та нестабільна податкова звітність [5, с. 56]. Отже, можна стверджувати, що нестабільність кодифікованого законодавства, на рівні якого здійснюється нормативно-правове регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, його запутаність і складність, відсильний характер більшості норм негативно впливають на ефективність його застосування щодо вказаної сфери суспільного життя.

Поряд із кодифікованим законодавством у складі системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів варто назвати такі її структурні елементи, як закони України. Говорячи про закони України як структурні елементи

системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, слід вказати на їх значну кількість. Детальний аналіз всіх із зазначених вище нормативно-правових актів вимагав би проведення не одного комплексного наукового дослідження в цьому напрямі. Саме тому ми не ставимо за мету здійснення такого аналізу, а лише наведемо основні з таких правових актів. Так, якщо говорити про регулювання відносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації, насамперед, варто назвати Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року. Тобто цей акт законодавства є основоположним в аспекті здійснення нормативно-правового регулювання інформаційних відносин. Його положення визначають: понятійний апарат, що використовується в сфері інформаційних відносин; основні принципи інформаційних відносин; основи державної інформаційної політики; суб'єктів та об'єкти інформаційних відносин; основні види інформації; відповідальність за порушення законодавства про інформацію тощо [6].

Низкою законів України здійснюється нормативно-правове регулювання окремих з інформаційних технологій, що застосовуються й у митній справі. Як приклад таких нормативно-правових актів варто назвати Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20 листопада 2012 року, який визначає правові й організаційні засади створення й функціонування Єдиного державного демографічного реєстру та видачі документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, а також права й обов'язки осіб, на ім'я яких видані такі документи. Відповідно до ст. 4 вищезазначеного нормативно-правового акта Єдиний державний демографічний реєстр – це електронна інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, захисту, оброблення, використання та поширення інформації про особу та про документи, що оформлюються із застосуванням засобів такого Реєстру, із забезпеченням дотримання гарантованих Конституцією України свободи пересування й вільного вибору місця проживання, заборони втручання в особисте та сімейне життя, інших прав і свобод людини та громадянина. Єдиний державний демографічний реєстр ведеться з метою ідентифікації особи для оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсними та знищення документів. Єдиний державний демографічний реєстр у межах, визначених законодавством про свободу пересування та вільний вибір місця проживання, використовується також для обліку інформації про реєстрацію місця проживання чи місця перебування [7]. Окрім цього, варто відзначити Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року, який встановлює гарантії дотримання прав, свобод і законних інтересів внутрішньо переміщених осіб. Цим нормативно-правовим актом передбачено функціонування Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, яка була створена задля обліку таких осіб [8].

Окрема група законів України представлена тими, що здійснюють нормативно-правове регулювання інституту електронної інформації, використання якої, зокрема, здійснюється в межах функціонування інформаційних технологій і становить основи інформаційних ресурсів у митній справі. Так, Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року врегульовано відносини, які виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів. Сам електронний документ визначено як документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [55]. Правові відносини, що виникають у разі використання електронного підпису, а також його правовий статус визначено на рівні Закону України «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 року. У ст. 3 встановлено, що електронний цифровий підпис за правовим статусом прирівнюється до власноручного підпису (печатки) у разі, якщо: електронний цифровий підпис підтверджено з використанням посиленого сертифіката ключа за допомогою надійних засобів цифрового підпису; під час перевірки використовувався посилений сертифікат ключа, чинний на момент накладення електронного цифрового підпису; особистий ключ підписувача відповідає відкритому ключу, зазначеному в сертифікаті [9].

Як наступну групу законів України варто розглядати ті, якими врегульовано інформаційні відносини в окремій сфері суспільного життя, що має свій зв'язок з митною справою, зокрема використання під час її здійснення інформаційних технологій та інформаційних ресурсів. Так, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року запроваджено правове регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, спеціалізацію та кооперацію

в галузі виробництва, науки та техніки, економічні зв'язки в галузі будівництва, транспорту, експедиторських, страхових, розрахункових, кредитних та інших банківських операцій, надання різноманітних послуг. У ст. 23 вищезазначеного нормативно-правового акта йдеться про інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, вказано, що кожний суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право на одержання будь-якої інформації, необхідної для цієї діяльності, що не становить державної або комерційної таємниці [10]. Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року врегульовано порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації та інформації, що становить суспільний інтерес [11].

Аналіз наведеного вище матеріалу свідчить, що натеper існує значна кількість законів України, положення яких здійснюють нормативно-правове регулювання інформаційних відносин, внаслідок чого їх слід розглядати як одні з провідних структурних елементів системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. Наявність такої кількості законів України, якими врегульовано як досліджувану сферу суспільного життя, так і інформаційні відносини у цілому, без сумніву, негативно впливає на ефективність їх використання суб'єктами правозастосовної практики. Це зумовлено декількома факторами: значною кількістю законодавчих положень, що потребують врахування в практичній діяльності; наявністю суперечностей і неузгодженостей між положеннями окремих нормативно-правових актів такої групи; частих змінах у законодавчому полі, які мають бути відслідковані та враховані в своїй діяльності суб'єктами цих правовідносин тощо. Вирішення таких проблем вимагає створення єдиного нормативно-правового акта, положення якого врегульовували б сферу інформаційних відносин, зокрема комплексно визначали правові основи використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі.

Висновок. Таким чином, під системою нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі варто розуміти сукупність нормативно-правових актів, які, перебуваючи в ієрархічних зв'язках залежно від їх юридичної сили, закріплюють обов'язкові для виконання правила поведінки задля здійснення врегулювання суспільних відносин у сфері використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. У складі такої системи варто виокремлювати її структурні елементи – нормативно-правові акти, а також системотворні зв'язки між ними – юридичну силу окремо взятого нормативно-правового акта. У такому разі система нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі може бути представлена таким чином: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори України; 3) кодифіковане законодавство (провідне місце посідають Митний кодекс України та Податковий кодекс України), а також закони України, які, своєю чергою, можуть бути згруповані на: ті, що регулюють інформаційні відносини у цілому; регулюють окрему, пов'язану із митною справою, сферу інформаційних правовідносин; визначають правовий статус і засади функціонування та використання окремих інформаційних технологій та інформаційних ресурсів; регулюють правовідносини щодо захисту інформації під час використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі; 4) підзаконні нормативно-правові акти.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Митний кодекс України : Закон України від 13 бер. 2012 № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44–45, № 46–47, № 48. – Ст. 552.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
4. Мацелик М.О. Адміністративна відповідальність за ухилення від оподаткування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Мацелик Михайло Олександрович. – Ірпінь, 2005. – 195 с.
5. Дудоров О.О. Проблеми кримінально-правової охорони системи оподаткування України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Дудоров Олександр Олександрович. – Луганськ, 2007. – 513 с.
6. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

7. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20 лист. 2012 р. № 5492-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 51. – Ст. 716.

8. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.

9. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22 трав. 2003 р. № 852-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 276.

10. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

11. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

УДК 342.5

КЛОЧКО І.О.

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У статті розглядаються поняття та види повноважень органів прокуратури в сфері протидії корупції; визначено поняття повноважень органів прокуратури; досліджені положення законодавства в сфері регулювання діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції; виділені та охарактеризовані повноваження органів прокуратури в зазначеній сфері.

Ключові слова: повноваження, органи прокуратури, корупція, протидія, запобігання, система.

В статье рассматриваются понятие и виды полномочий органов прокуратуры в сфере противодействия коррупции; определено понятие полномочий органов прокуратуры; исследованы положения законодательства в сфере регулирования деятельности органов прокуратуры по противодействию коррупции; выделены и охарактеризованы полномочия органов прокуратуры в указанной сфере.

Ключевые слова: полномочия, органы прокуратуры, коррупция, противодействие, предупреждение, система.

The article deals with the concept and the types of powers of prosecutors to combat corruption. The concept of the prosecution authority, the legal provisions in the regulation of prosecutors to combat corruption, the prosecution authority in this field analyzed, isolated and characterized.

Key words: authority, prosecutors, corruption, combating, prevention system.

Постановка проблеми. Органи прокуратури виступають спеціальним уповноваженим суб'єктом протидії корупції, у зв'язку з чим наділяються широким колом повноважень у зазначеній сфері. Особливість цих повноважень полягає у тому, що органи прокуратури часто виконують координуючу роль у системі інших правоохоронних органів, задіяних у роботі з протидії корупції, а також на них покладається реалізація самостійних функцій у цій сфері.

Повноваження органів прокуратури носять державно-владний характер, що дає змогу їм ухвалювати управлінські рішення, застосовувати засоби державного примусу у порядку та випадках, визначених законодавством України. Тому для ефективного виконання покладених

© КЛОЧКО І.О. – заслужений юрист України, здобувач (Університет сучасних знань), начальник (Територіальне управління державної судової адміністрації України в Полтавській області)